

JØRGEN CARLSEN: "... MED HEGELSKE DUNKRAFTER"

- en grundtvigsk opsang

Kamp er mange ting og ikke nødvendigvis krig og ødelæggelse. Også pacifister kæmper for noget, nemlig freden. "Fred er et resultat af kamp", som det hedder i en Danefærd-graffito til almindelig ihukommelse.

Det at kæmpe er ens betydende med at stå for noget, at mene, at ikke alt er ligegyldigt, men at der er visse ting, der batter. Noget synes - måske, og forhåbentligt - at være mere vigtigt end andet. Det kan betyde så meget for én, at man ikke vil give tabt - ihvertfald ikke uden sværdslag. Hvis nogen så mener, man er helt galt afmarcheret, så må man ud på slagmarken og forsvare sit synspunkt, hvis man overhovedet selv mener noget med det. Hvilket ikke er det samme som at nedkæmpe modstanderen. Tværtimod, vil jeg nærmest sige: ud over engagementet sagen, rummer kampen også på forunderlig vis et 'socialt' engagement modstanderen. En slags anerkendelsens dialektik, som Hegel har beskrevet det. Det, der gør modstanden betydningsfuld, er jo netop, at modstanderen tilkendes betydning.

Men kamp skal der til. Kampen eller striden (ὁ ἄγών) er ifølge de gamle grækere mediet for sandhedens tilsynkomst. Eller rationalitetens og den kritiske oplystheds trivsel, kunne vi tilføje. Hvis man da stadig kan tale om en sådan (qua la condition postmoderne). - Sandheden er vi jo for længe siden blevet tvunget til at holde op med at tale om (qua la condition moderne).

Kampen eller kappestriden som motiv er der for mig at se ikke noget i vejen med. Hvis man kan befri kampbegrebet fra dets udartede kapitalistiske iscenesættelse som systembetinget konkurrence mellem forskellige privategoismer i en spektakulært iscenesat socialdarwinistisk tvangssammenhæng, hvor "private vices are public virtues", og hvis man tillige kan se ud over begrebets groteske militærteknologiske profil, så rummer det en rationel kerne, et indhold, som heller ikke et socialistisk samfund

efter min mening skal renoncere på: et element af sociale og eksistentielle intensiteter, af fortætning, spændingsudladning, overraskelse, fornyelse, lyst osv. - Foreløbigt overvintrer dette utopiske indhold i kampen vel først og fremmest i sporten.

Men det findes også andre steder. Det kan f.eks. i privilegerede stunder træffes i intellektuelle diskussioner. Et af de bedste eksempler på et frodigt og produktivt intellektuelt slagsmål, jeg kender, er en radio-diskussion mellem Arne Sørensen og Poul Henningsen fra 1934. Diskussionen, der har titlen "Kultur-revision", findes optrykt i hele sin længde i Poul Henningsen-antologien "Kulturkritik" (Kbh. 1973, bd. II, s. 105ff). Temaet for diskussionen er udviklingstendenserne i den samtidige socio-kulturelle situation, og stridens æble er vurderingen af perspektiver og konsekvenser. PH optræder naturligvis som indbegrebet af kulturradikal progressivitet, medens Arne Sørensen anklager kulturradikalismen for blot at være en 'traditionelt-moderne' revolutionær attitude, der er mekanisk forudsigelig og som i sin rationaliseringsiver bidrager til opløsningen af de levende kulturelle bånd mellem mennesker. Selv repræsenterer Arne Sørensen en religiøst farvet konservativ kulturkritik af det rodløse og anonyme massesamfund.

Teksten er højspændende og dramatisk læsning. De to kombattanter står godt til hinanden. De er tilsyneladende ikke fælles om ret meget andet end deres respektive lidenskabelige engagement i sagen. Her er tydeligvis noget på spil - for dem begge. Lad så være, at de i kampens hede går fejl af hinanden og indimellem betjener sig af temmelig urene tacklinger. Det interessante er dog, at de i løbet af diskussionen - tilsyneladende ganske ufrivilligt - kommer til at relativere deres egne og modstanderens standpunkter på en sådan måde, at diskussionens facit ikke lader sig opsummere i en bogholderagtig opgørelse. Saldoen lader sig ikke fordele ligeligt på de to poler. Heller ikke uligeligt, for den sags skyld. Der er ingen vinder og ingen taber. Forholdet lader sig heller ikke beskrive i komplementærbegreberne revolutionær/reaktionær - i det mindste ikke uden bornerte forkortelser. Resultatet optræder derimod som et dirrende spændingsfelt mellem de to personer. Hver især får de sagt nogle "sandheder" om hinanden og hinandens standpunkter, og dermed indirekte også om sig selv. Diskussionens nøjere forløb er ikke det afgørende her. Tag selv og læs den. Det afgørende er derimod *intensiteten* og det *lidenskabelige engagement*, der demonstreres. Den vibrerende intensitet holder sig til det sidste og bliver stående spændt i luften med

PH's halvt patetiske slutbemærkning: "På ét punkt kan vi vel mødes: I håbet om endnu større klarhed og skarphed i standpunkterne. Lad os derfor gå hver til sit i fuld krigsmaling".

Her diskuterer to intellektuelle. Ikke to manifester på højkant, men netop to personer, der er tilstede som hele figurer i rummet. At de indimellem slår nogle skæverter har måske at gøre med, at det ikke er peti-tesser, det drejer sig om. Det er personlige overbevisninger, meninger - ja, måske ligefrem 'livssyn', for nu at bruge et af de helt dyre ord. Karakteristisk er det vel også, at vi har at gøre med to ikke-akademiske intellektuelle, der ikke hæmmes af en misforstået professor-værdighed og først og fremmest føler sig forpligtet på kravet om at præstere afsikret videnskabelighed, men er drevet af et direkte personligt engagement i den sag, der står til diskussion.

Jammen, er det nu en absolut modsætning: engagementet og den aka-demiske videnskabelighed? Ikke nød-vendigvis. Jeg kender adskillige op-livende eksempler på forskere og un-dervisere på humaniora og andre ste-der, som ud over den faglige viden-skabelighed har en lidenskab og en glød, som får et stof til at fænge og blive nærværende og vedkommende - ikke som en konsekvens af bestemte pædagogiske fascinationstricks, men i kraft af en grundig fordybelse og smittende optagethed, der muliggør en indlevelse for andre. De, der har den opfattelse, at "det levende ord" fortrinsvis eller udelukkende er no-get, der trives i landets mange for-samlingshuse, kunne med fordel læg-ge vejen forbi et og andet undervis-ningsforløb på universitetet, og mås-ke derved samtidigt få en fornem-melse af, at en del af det, der mar-kedsføres som "det levende ord" des-værrer ofte synes at bestå af garve-de taskenspillertricks, udvendigt bul-

Vi må indse, at *lærdom* er ét, og *dannelse* og *duelig-hed* for livet, det menne-skelige og borgerlige, er et andet, begge dele lader sig vel forene, men ikke hos mængden, og de må in-genlunde stå fjendtligt o-ver for hinanden, men de må være adskilte, da de ellers stræber at fortræn-ge og nødvendigvis forfu-sker og fordærver hinan-den.

Dannelse og *duelighed* må nemlig altid være beregnet på *folkelivet* for øjeblik-ket, men *lærdom* på *menne-skelivet* i det hele, så når lærdommen er ret ægte, indeslutter den dannelse og duelighed i sig, men disse kan ikke indeslutte hin, uden i en dunkel fø-lelse, og lærdommen vil i-sær hos de egentlig bog-lærde (skolemestrene) føre på vildspor, hvis der ikke står en folkedannelse lige overfor, der nøder den til at tage det nærværende liv og øjeblik i betragtning, ligesom folkedannelsen snart vil udarte til en o-verfladisk politur, dersom *lærdommen* ikke holder den i ånde.

der og lidt filosofisk/teologisk lommeuld.

Men selv om der således findes oplivende eksempler på en overskridelse af de akademisk-institutionelle betingelser under bibeholdelse af kravet om humanistisk videnskabelighed, så synes det dog mest af alt at være undtagelser. I almindelighed synes videnskabsparadigmerne og de teoretiske kvalifikationsprocesser nærmest at blokere for det personlige engagement i sagen. Eller sagt på en anden måde: det drejer sig ikke først og fremmest om at have *meninger* om noget, men at have *viden*. Først og fremmest viden.

At de akademiske kvalifikationsprocesser primært retter sig mod systematiseret erkendelse og videnskab er der vel ikke noget overraskende eller odiøst ved. Det må overhovedet siges at være grundbetingelsen for eksistensen af valide forskningsprocesser og dermed forbundne erkendelsesindvindinger inden for de forskellige videnskabsfelter. Et forhold, som jo til alt held endnu er sikret institutionelle rammer på visse, såkaldt "højere uddannelsessteder". Og dog. Det mærkværdige er, at disse kvalifikationsprocesser, denne institutionaliserede bestræbelse på erkendelsesudvidelse så at sige sideværts producerer en række begrænsninger i forhold til sagen. På paradoksalt vis fordrer netop den ritualiserede videnskabspraksis et betænkeligt sacrificium intellectus på akademismens højalter: et pålæg om at afstå fra meninger og deslige i udøvelsen af sin videnskabelighed. Sådanne meninger eller overbevisninger har i værste fald karakter af forstyrrelse af den videnskabelige diskurs. I bedste fald fungerer de som provisoriske teser, der blot venter på en yderligere underbygning for enten at blive forkastet eller kodificeret, nu ikke som meninger eller teser, men som *videnskab*. Meninger er i det hele taget et blot subjektivt element, som principielt skal udryddes eller ophæves i den videnskabelige erkendelsesprocedure. Meninger er principielt forsvindende momenter i en erkendelsesprogrammatik, der stræber mod stadig større perfektion.

Ingen har klarere og mere filosofisk prægnant udtrykt denne gradvise vidensraffinerings end Hegel i "Phänomenologie des Geistes". Selve programmatikken i dette værk er, som bl.a. Ernst Bloch har anført, udpræget 'faustisk' i sin rastløse stræben efter erkendelsesudvidelse. Begyndelsestrinet for den erkendende bevidsthed, man ser udfolde sig i værket, er betegnende nok netop den blotte mening, som er subjektivt tilfældig, fordi den endnu klistrer til jeg'et (jfr. *Meinung* - das *Meinen*), og den første erkendelsesbevægelse er lige så betegnende en bevægelse *bort fra* denne mening. Dermed er et grundmotiv i den erkendende bevidstheds syste-

matiske videnstilegnelse anslået: erkendelsesudvidelse formidles via en fortløbende serie af *opbrud*, en refleksiv distanceren sig fra det umiddelbart givne. Dette motiv udmøntes allerede med ubestikkelig konsekvens hos Descartes, der med sin metodiske tvivl markerer et afgørende brud med verden i dens sanselige mangfoldighed, for i anden omgang - efter

Al tysk oplysning er af luft,
sin egen Gud er *tysk fornuft*;
og lyst den gør derefter;
til selvophøjelse og pral,
og til sig selv at gøre gal,
kun dertil har den kræfter.

Den er det magtesløse "bliv!"
den er det *hjørteløse* liv,
med grundbegreb af luften,
den er den åndeløse ånd,
den *ubegribelige hånd*,
den er på *tysk*: fornuften.

Den stille går på lynets vej,
opskruet over *ja og nej*
med *hegelske* dunkrafter,
den *rummer* som et helveddøgn
den *sorte* og den *hvide* løgn,
ja, alt, som støvleskafter!

således at have taget afsked med den - atter at rehabilitere den epistemologisk ved at lade den opstå i 'fornuftens klare lys' som *viden*. Hos Hegel ser vi dette forhold udspille sig i en række niveaudelte transformationer, hvor man forfølger en bevidsthedsudvidelse gennem stadigt mere avancerede stadier for til sidst at munde i den grandiose konstruktion "den absolutte viden", som er den totalt begrebne virkelighed, der ingen uforklaret rest lader tilbage.

Dette slutstadium kan selvfølgelig dårligt kalde på andet end latteren, især da hvis man forsøger at fore-

stille sig noget som helst konkret empirisk ved det. Det hører med til de ophøjede inkonsekvenser i Hegels filosofi, at netop den absolutte viden er det allermest konkrete man kan forestille sig - så konkret, at man slet ikke kan forestille sig det. Forestillingen tilhører nemlig et lavere, mere abstrakt bevidsthedstrin. Men lad det nu være. Vigtigere er det at forstå, at dette fantomstadium ikke er en tilfældig filosofisk konstruktion, menden nødvendige konsekvens af Hegels egen erkendelsesmæssige programmatik: nml. at forvandle den filosofiske tænkning til et *videnskabeligt system* ved gradvist at præstere en immanentisk sammenhængende teoretisk erfaringsudvidelse. På sin vis kan man nemlig sige, at Hegel har iværksat en proces, der principielt ikke kan standse, før den har fortæret alt. Den erkendende bevidstheds dialektiske erfaringsudvikling rummer en iboende tendens til at gøre sig selv til medium for sin egen succes. Principielt lader det sig ikke gøre at standse denne bevidstgørelsesproces af den simple grund, at man ikke på forhånd kan vide, hvad man ikke ved. Først i det øjeblik man ved, hvad man tidligere endnu ikke vidste, men blot havde en mening om, ved man også, hvad man skal vide om det -

og så er meninger jo overflødige.

Eller for nu at oversætte den faustiske programmatik til en mere overkommelig hverdagspragmatik: *reelt* er man selvfølgelig altid nødsaget til på sæt og vis at slå sig til tåls med en given indvundet indsigt. Men i princippet kan filosofen, videnskabsudøveren, forskeren, aldrig unddrage sig den nagende anfægtelse af, at den erkendelse, der er opnået, altid er bestemt af grænserne til det, der endnu ikke er erkendt, og måske vil afsløre sig som en mangelfuld og problematisk opfattelse, en *mening*, dersom man gik videre i fordybelsen. Derfor må den videnskabelige erkendelse i princippet være systematisk og total - i det mindste for en perspektivisk betragtning. Mindre kan måske gøre det, men så er man også overladt til sine meningers skrøbelighed, hvor "én tør forsikring kan (synes at) være lige så god som en anden", som Hegel siger. Man kann nie wissen

Dette intellektuelle opbrudsmotiv, som jeg her har fremstillet idealtypisk og udstyret med nogle nødtørftige filosofiske rekvisitter, rummer i sin teoretiske perfektibilitetstrang en forestilling om den fuldbyrdede, forudsætningsløse og meningsfrie erkendelse. Ikke som konkret empirisk målforestilling, men som abstrakt utopisk. Hegel har for mig at se i "Phänomenologie des Geistes" leveret en imponerende fremstilling af, hvad man kunne kalde intellektualismens utopi: den restløst forklarede virkelighed - den totalt raffinerede viden(skab), der er rensat for enhver uunderbygget mening. I denne centrifugale bevidsthedsudvidelse er der indbygget et oplagt problematisk element, som også i forskellige udtyndinger kan

Vi er umådeligt rige i ideen, men store stoddere i virkeligheden: rige på kundskab og erfaring, men fattige på livskraft, varme og fylde, de kompletteste Pluttusser og Plutoner, man vil se for sine øjne.

spores i den mere ydmyge videnskabspraksis, der dyrkes blandt almindelige dødelige forskere. I forsøget på at efterstræbe en objektivt - og i perspektivet som sagt allerhelst absolut, men altså ... - valid videnskabelig udsagnskraft er der en udbredt automatik i dette snarere at

tænke *bort fra sig selv* end *ud fra sig selv*.

Meninger er i denne proces pr. definition af provisorisk karakter, og bør - for nu at sætte sagen på spidsen - helst undgås. Som følge heraf indfinder der sig en overmåde fristende tendens til primært at orientere sig mod videnskabsparadigmernes kodificerede erkendelsesprocedurer snarere end mod "sagen": verden, historien, samfundet, livet, menneskene.

Virkeligheden, genstandsverdenen fuld af fænomener og processer, eksisterer tendentielt eksklusivt for videnskabens eller de videnskabelige kvalifikationsprocessers skyld. Den tjener funktionelt som materiale for de videnskabeligt instituerede forskningsprocesser. I ekstreme tilfælde kan man opleve former for videnskabspraksis, der udelukkende synes at være anlagt på at satse på de sikre sejre, hvor videnskabeligheden gratulerer sig selv i en trivielt tautologisk logistik, hvor begreberne på forhånd er kaskoforsikrede, hvor intet overhovedet er på spil, og hvor alt derfor forløber med en søvngængeragtig sikkerhed og forudsigelighed. Allershøjest til glæde for andre af videnskabsinstitutionens grå penneslikkere.

Nu må dette ikke forstås på den måde, at videnskabelighedskravet i sig selv er forkasteligt. Det kan være meget nødvendigt og fortjenstfuldt at disciplinere en erkendelsesprocedure, som i sin videnskabelighed hviler på et system af bevidstgjorte forudsætninger. Men man kommer heller ikke uden om, at tendensen til at tage afsked med meninger rummer et betydeligt problem og en fare. Faren består lige præcist i, at den akademiske vidensproduktion i sin iver for at afideologisere sig, at distancere sig fra meningene, rummer en tendens til at blive uengageret, inautentisk, perspektivløs og - egentlig ligegyldig. Der tales ikke længere noget sted fra. Der tales bare. Inautenticiteten kan mere præcist lokaliseres til det prekære forhold mellem viden og mening. Udøveren af den ritualiserede videnskab, der instrumentaliserer de intellektuelle kvalifikationsprocesser har tendentielt ikke længere nogen mening med eller om det han eller hun siger.

Meningsløsheden breder sig - og den intellektuelle fortolkningskværn maler ufortrødent videre.

Opmærksomheden forskydes da umærkeligt fra sagen til selve *italæsættelsen* af sagen. Og sådanne italesættelser har vi i de forløbne 10-15 år oplevet nogle stykker af. Lad os et øjeblik sammen mindes nogle af disse sager: klassekampen, imperialismen, antipsykiatrien, revolutionen, industrisociologi, seksualiteten, hverdagslivet, kvinde/mandeteori, ungdomskultur, graffiti, narcissisme, kærligheden, storbylivet, kroppen, sadisme, masochisme, G-punktet, turisme, postmodernisme, - og det foreløbigt sidste: døden. Noget kunne tyde på, at bøtten nu må vendes - eller også må vi tænke i mere intergalaktiske baner.

Det afgørende er ikke, at det skulle være forkert at tematisere alle disse felter plus mange flere. Tværtimod: lad dog de 100 blomster blomstre. Det triste er blot, at blomstringstiden er så kort og at disse sager

bliver "plukket" og anbragt i den ritualiserede akademismes herbarium, hvor de ganske langsomt tørrer hen. Den systematiske, institutionsimprægnerede italesættelse har en tendens til at kvæle sagen, dræne den for saft og kraft og formalisere den ind i sit slaviske tabelsystem. Ofte netop fordi sagen mere optræder som anledning end som genstand og mål for italesættelsen.

At denne bestandige italesættelse kan opleve sig selv om problematisk, ses indirekte af, at den ser sig nødsaget til at omgærde sig med legitimationsbegreber. Talen eller sagen skal forlenes med betydning. Og enhver sag kan på denne måde udstyrés med legitimationsmanøvrer. Den ærværdigste og oftest anvendte af dem alle er naturligvis EMANCIPATIONEN. Selve italesættelsen bliver derved gerundivisk, dvs. den har med et "bør" at gøre, og den får således betydning - den retter sig jo mod friheden - og hvem er ikke interesseret i den? Emancipation er det mest udbredte legitimationsbegreb overhovedet. Italesættelsens funklende, højglanspolerede legitimationskofanger.

Med emancipationen som legitimationsperspektiv kan den nye "sag" nu for alvor optræde som påskud for en forudsigelig trampedans, hvor vi alle kender - og er rørende indforstået med omkvædet.

Et eksempel

"... For det fjerde vil vi søge at skitsere omridset af en anderledes kropskultur som overskrider de bornerte rammer, der historisk har sat sig som begrænsninger i forhold til menneskets kropslige udfoldelsesmuligheder. Til den ende vil vi undersøge såvel institutionaliserede, som ikke-institutionaliserede kropslige udtryksformer for en nærmere bestemmelse af evt. utopiske/emancipatoriske potentialer."

Sådan lyder afslutningen af beskrivelsen af projektet i NSU's kreds om "kropskultur" (NSU 3/83 s. 19). At tematisere kropskulturen teoretisk kan være lige så rimeligt og relevant som så meget andet. Men hvorfor nu denne hastemte forhippethed? Hvorfor alle disse evindelige legitimationsdiskurser? Hvad andet er der tale om end det efterhånden obligatoriske mantra til besværgelse af den intellektuelle sagesløshed ...?

Den relative selvstændiggørelse af italesættelsesprocedurerne i det videnskabelige udsagnsfelt sætter i stigende grad også sit præg på mange af de forskningsprojekter og forskningsprocesser, som finder sted i akademisk institutionelle sammenhænge. Det ligger i begrebet forskning, at den - i en eller anden form for disciplineret systematik - skal formidle videnskabelige innovationer og derved bringe nye erkendelser for en dag.

Det skal den selvfølgelig også. Men problemet opstår, når innovationsperspektivet installerer sig som en overgribende tvangssammenhæng, der grådigt afkræver nye erkendelser.

En sådan tingsliggjort akkumulationstvang i videnstilegnelsen (jfr. "uni-fabrik", den tendentielle taylorisering af vidensindsamling og -formidling) er naturligvis specielt invaliderende for det intellektuelle sensorium, der er en forudsætning for humanistisk videnskabelighed. Og resultatet af et sådant kodificeret innovationskrav er ofte en speciel form for teoretisk forhippethed - en form for intellektuel letbenethed, der opsøger det sofistikerede standpunkt, den bizare detalje, det ekcentriske i et stakåndet forsøg på at undslippe det allerede sagte og inddæmme nye vidensreservater - så fjernt fra alfarvej som vel muligt.

Det problematiske er selvfølgelig ikke, at man prøver at sige noget nyt, tværtimod. Problematisk er det imidlertid, at innovationsperspektivet og det originalitetskriterium, nytænkningen skal honorere, ofte synes at have en påfaldende bornert berøringsangst over for de gamle erkendelser - den mere eller mindre etablerede humanistiske lærdomstradition. Man har af og til nogle af disse videnskabsprojekter mistænkt for at præstere det, Egon Friedell har kaldt "den tohovede kalvs originalitet."

Jeg er sikker på, at læseren alt efter indstilling og temperament uden større besvær kan fylde ud med eksempler....

Alle disse tre elementer: de institutionelt kodificerede videnskabsparadigmer, det dynamiske ('faustiske') videnskabeliggørelsesmotiv og det tingsliggjorte innovationsperspektiv rummer i sig *tendenser*, der er medvirkende til at forkvakle forholdet mellem mening og viden i den akademiske vidensproduktion. Subjektivt oplever mange af os sikkert dette problem som en underlig selvdistantering: at man går rundt som en personalunion af på den ene side videnskabelige kvalifikationsprocesser og på den anden og "private" side et montageagtigt konglomerat af en lang række fordomsfuldheder, halvt bevidstgjorte og hele obskure meninger om dette og hint. Sådan har jeg det i det mindste selv.

Problemet er selvfølgelig ultimativt tilspidset, når man af og til under udfoldelse af "begrebets anstrengelse" kan gribe sig i at have tænkt sig til bestemte ting, som man inderst inde godt ved eller føler, man ikke mener. Men man siger dem måske alligevel, for dog i det mindste at bevise over for sig selv - og måske især over for andre - at man skam godt kan tænke, og ovenikøbet tænke *videnskabeligt*. Det er i sådanne stunder, man føler sig fristet til at gøre opmærksom på, at Hegels berøm-

te sætning "det bekendte er, for så vidt det er bekendt, sjældent erkendt" også kan læses bagfra: det erkendte er, for så vidt det er erkendt, ikke altid til at kende igen!

Den eneste fejl, som kunne og burde undgås, er, at jeg taler alene, så det ikke kommer til nogen levende vekselvirkning mellem Deres tanker og mine; men også *det* er følgen af vor bagvendte dannelse og videnskabelighed, der slet ikke var beregnet på noget virkeligt udbytte for livet, men enten på med mund og pen at levere kunststykker, folk kunne have lyst til at anatomere, eller også på mundhuggerier og pennefejder, der på *vort* udviklingstrin kunne mere, ligesom tyre- og hanefægtninger på et andet; og jeg er i det mindste derfor ikke bange for at sige, at jeg ville anse al min tale om det borgerlige selskabs og menneskehedens store anliggender for spildt, når den ej kunne bidrage til den *levende samtale* derom, som ene kan til gavns oplyse og klare begreberne.

erkendende bevidsthed ikke påstod at have tilhold i noget uden for den selv. I verden, med andre ord.

Og dermed er processen allerede sat på skinner. Fra dette øjeblik hviler der som sagt den faustiske forbandelse over den systematisk videnskabelige erkendelsesprocedure, at den ikke kan ophæves som videnskab uden at forudsætte det, som netop betinger dens fortsættelse, nml. systematisk videretænkning i en immanent teoretisk udviklingssammenhæng. Dvs. mere tænkning. Meta. Meta. Meta...

Denne systematiske præmis, som nødvendigvis må være der, og som ligesom misteltenen ikke tages i ed, er det uudrydelige vilkår for enhver art af rationel videnskabelig erkendelse. Men den er samtidigt også et memento om og en forklaring på, at det netop er i videnskabelighedens navn, man kan komme ud for at præstere de mest grandiose fejltagelser!

Det er også i sådanne stunder, man stroboskopagtigt erfarer den grundlæggende porøsitet i ethvert forsøg på videnskabelig systematisk begrebsliggørelse - hvadenten det nu sker som anfægtelse eller bekræftelse. Det er en porøsitet, der ellers for det meste blot optræder som et marginalt filosofisk forbehold: Intet - heller ikke et transcendentalfilosofisk - forsøg på begrebsliggørelse kan købe sig fri af den for-dom, at der trods alt forudsættes at eksistere en mimetisk kontakt mellem tænkningen og det tænkte, mellem begreb og genstand. Ikke nødvendigvis i form af en naiv korrespondens, men på den anden side heller ikke således, at erkendelsen forlods giver afkald på fordringen om at handle om andet end sig selv. Det ville være betingelsesløs kapitulation, dersom den

"Man har ofte beskyldt mig for kun at løbe med trekvart sandhed. Det er mig fuldt tilstrækkeligt. Den sidste fjerdedel lader jeg gerne pedanterne om."

Denne kendte PH-bemærkning er nok en indrømmelse, men en særdeles offensiv indrømmelse, må man sige. For PH har det ikke været den store anfægtelse eller bekymring at få videnskabelighed og personlig mening til at mødes. Det offensive i bemærkningen har klar adresse til den ritualiserede videnskabspraksis, der kan forekomme ørkesløs i sin omstændelighed og aldrig tilendebragte sandhedssøgen. Der kan ligefrem være et anstrøg af naragtighed over disse snuslærde, der sjældent, måske aldrig bringer det til noget - lidt a la Poul Martin Møllers licentiat. Deres praksis er nærmest at ligne ved en uendelig regres, fordi de er så travlt optaget af at afsikre sig selv og deres videnskabelighed ved først og fremmest af fjerne tvivlen, at "sandheden" (som vi jo af flere grunde er nødt til at sætte i anførselstegn) bliver *udsat*.

Men PH havde det selvfølgelig også let. Han behøvede ikke tage så tungt på kravet om videnskabelighed, for mig bekendt har han aldrig defineret sine gøremål som videnskabelige. Og ganske bestemt ikke som akademiske. Han var i det hele taget ikke forpligtet på fast sammentømrede videnskabelige diskurser, men valgte sine begreber og definitioner, som det passede ham. Stort set. Mennesket havde han en gang for alle defineret som en "elskelig sjover" - og dermed basta! Det er en antropologisk bestemmelse, der vel nok kan sætte grå hår i hovedet på en række filosoffer, teologer, psykologer, etnografer, sociologer, biologer og andre. Den er helt "ved siden af". Men derfor kan der jo godt være noget om den alligevel.

Nu var PH jo som bekendt selv noget af en institution i det danske åndsliv. Men hvad med os højpendede "akademikere", der måske er mere eller mindre miljøskadede af at opholde os i videnskabelighedens hårde ghettoer. Hvordan udfris vi af vores faustpagt med den akademiske videnskabelighed, som synes at true med at suge livet og sjælen ud af kroppen på os?

Mit svar er: *ved at gå ind i folkeoplysningen!* At gå aktivt ind i folkeoplysende arbejde - i forsamlingshusene, på højskoler, i aftenskolen, studiekredse, interessegrupper i lokale beboerforeninger, i de mange folkelige bevægelser, hvorsomhelst der er tale om levende sociale gæringsprocesser mellem mennesker - er det bedste middel til imødegåelse af akademismens "meningsløse" og futile videnskabelighed.

Pointen er ikke blot, at man derved skal lære at skive sin akademiske videnskabelighed ud i passende pædagogiske småbidder til alt folket. Det er ikke først og fremmest pædagogiske manøvrer i teknisk forstand, der skal mobiliseres i denne sammenhæng. Det drejer sig derimod om et kvalitativt andet perspektiv på videnskabsudfoldelsen. Om en anden art af videnskabelighed slet og ret.

Det er f.eks. en misforståelse at tolke det folkelige foredrag, som vi har en ærværdig tradition for her i landet, som en bestemt form for andenrangs- eller venstrehånds-videnskabelighed. At det så som sagt i praksis ofte viser sig at være tilfældet, er blot beklageligt, men ændrer ikke ved det principielle. Vi skal heller ikke se bort fra, at venstrehånds-videnskabeligheden såmænd også trives i bedste velgående på universiteterne. Det folkelige foredrag er i sig selv en videnskabelig genre, der i henseende til erkendelser bestemt ikke står tilbage for den traditionelle akademiske videnskabelighed - heller ikke i henseende til seriøs forskningsindsats. Det vil man kunne forvisse sig om ved at stifte bekendtskab med den gamle Jørgen Bukdahls værker - den vel nok ypperste repræsentant for den folkelige foredragstradition (et mesterskab, der iøvrigt i vidt omfang gik i arv til sønnen Jørgen K. Bukdahl). Her er der bestemt ikke tale om forkortninger eller forsimplinger, men om en generøs udvidelse af erkendelsesperspektivet, båret af et *levende engagement i sagen*, hinsides alle akademiske trædemøller. At han i sin optræden heller ikke gik af vejen for "lidt tivoli" (en evne, der også gik i arv til sønnen) har selvfølgelig ikke gjort det mindre spændende at opleve ham in natura.

Det gode folkelige foredrag og den gode folkeoplysning i det hele taget er ikke en intellektuel afkaldsmanøvre, men en omstilling af det akademiske erkendelsesperspektiv. Og det er min erfaring, at denne omstilling i mange tilfælde er forbundet med en produktiv erkendelsesudvidelse.

Oplysning være skal vor lyst,
er det så kun om sivet,
men først og sidst med folkerøst
oplysningen om *livet*;
den springer ud af *folkedåd*
og vokser, som den vugges,
den stråle i vort *folkeråd*,
til *aftenstjernen* slukkes!

lige i det man vil sige. Hvad vil man med det - hvad er den dybere mening med det? Er det værd at slå et slag for?

Der sker nemlig - eller kan ofte ske - dette, at man i sit arbejde med et givet stof elementært begynder at disponere sin viden i et relevansperspektiv. Den folkelige sammenhæng tvunger nemlig én til grundigt at overveje, hvad der egentlig er det *væsent-*

Måske kommer man indimellem til den erkendelse, at det man har at sige egentlig ikke er særligt væsentligt, og da bør man nok overveje at tage konsekvensen og tie stille, og eventuelt fremover bruge tiden på noget andet.

Lad mig til slut vende tilbage til diskussionen mellem Arne Sørensen og PH. Jeg nævnte den som eksempel på en afklaring gennem engageret "kamp". Det var i det indbyrdes livtag, de fik sagt nogle sandheder. De var begge kæmpende tilstede i verden og måtte derfor, hvor mange principper og hvor megen fornuft de end påberåbte sig, færdes nede på jorden med horisonten i øjenhøjde. Ingen af dem havde sandheden på sin side. Den befandt sig i mellemrummet mellem dem.

Selvfølger er det også muligt at give en forklaring på, hvorfor deres tale ikke forholder sig som sort til hvidt, men udfolder sig i et dialektisk spil. Det skulle være en smal sag for en idéhistoriker:

Skal man anlægge en overordnet karakteristisk, der omspænder dem begge, kan man med rimelighed sige, at de hver for sig lægger temperamenter til den antinomiske struktur, der karakteriserer den moderne, kapitalistisk civiliserede verden. Overordnet betragtet repræsenterer de to forskellige vinklinger på den moderne civilisationsudvikling - en hovedsagelig affirmativ (PH) og en hovedsagelig negativ og skeptisk (AS). Hvor den ene indkasserer gevinsterne i det civilisatoriske fremskridt (oplysningen, emancipationen, teknologiudviklingen m.m.), der koncentrerer den anden sig om det, der forliser i denne udvikling (de gamle meningsbærende sammenhænge, de levende bånd mellem mennesker, det organiske liv m.m.). Begge har de ret - ikke hver for sig, men over for hinanden. De personificerer så at sige polerne i den moderne kapitalistiske civilisations dobbeltkarakter.

Dette kunne man, tror jeg, udmærket holde et fængslende folkeligt foredrag om. Og det kan man jo så forsøge sig med. Men vær forberedt på, at før eller siden under den efterfølgende diskussion dukker spørgsmålet op: "Hvad mener du egentlig selv?" - Underforstået: den problematik, du hermed har fremlagt, hvordan vurderer du selv den? Spørgsmålet er såre elementært og nærliggende, men mon ikke en og anden af os "miljøskadede" akademikere vil fornemme det som en utidig og halvt upassende indblanding? Altså som "irrelevant". Dersom man omhyggeligt og alment forståeligt har redegjort for problematikken og refereret PH's og AS's meninger, så har man vel også gjort et hæderligt stykke arbejde - og så betyder det vel mindre i denne sammenhæng, hvad man selv skulle have

af meninger om det spørgsmål ?

Men spørgsmålet er faktisk elementært afgørende. Det udtrykker en forventning om, at den talende selv skal være til stede i det han eller hun siger - at han eller hun skal mene noget med det og om det. Det retter sig mod engagementet. Så længe man forholder sig overordnet til en sag, er alt andet selvfølgelig underordnet. Og det er netop problemet!

På den måde kan den folkelige sammenhæng være med til at aktualisere den glemte mening. Man tvinges til også at tænke sig selv med - til at finde ud af, hvad man egentlig selv mener om sagen. For selvfølgelig mener man noget med den og om den. Ingen af os lever dog vores liv på det overordnede plan - "opskruet over ja og nej med hegelske dunkrafter". Vi har bare glemt det i forbifarten.

Et sidste eksempel - til personlig afprøvelse:

"Nu står lortet op igen", sagde PH vistnok engang. Han mente solen. Propper vi nu denne udtalelse i fortolkningskværnen vil vi måske komme til det resultat, at der her er tale om et personligt statement, der næppe helt skal tages for pålydende. Snarere må det vel nok ses som en provokation - en antiromantisk provokation med elementer af en vis bøs og alligevel forsonlig sarkasme. Underforstået: så slemt kan han vel heller ikke mene det ... Det må være ironi, måske ligefrem en bagvendt kærlighedserklæring? Hvorfor skulle han i det hele taget have noget imod solen? Solen er - ved siden af køleskabet og cyklen - vel en af de ting, man dårligt overhovedet kan have noget imod.

Når man så på et eller andet tidspunkt er færdig med at fundere over, hvad PH kan have ment, kan man passende prøve at vende opmærksomheden mod sig selv.

Hvad mener du egentlig selv?

Om solen - f.eks.?

dansk boghandel flensborg

Internationale Buchhandlung
Norderstrasse 74, D-2390 Flensborg
Tlf. fra Danmark: 009 49 461 17571

er specialisten i forsendelse af tyske bøger. Hurtige leveringer til tyske originalpriser. Ingen efterkrav. Vi påtager os også at skaffe bøger fra et hvilket som helst andet land. Sprog- og litteraturvidenskab, teologi og filosofi er nogle af vore specialiteter.